

CONTRIBUȚIA MARINARILOR ROMÂNI LA ACȚIUNILE MILITARE CARE AU MARCAT INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

*THE CONTRIBUTION OF THE ROMANIAN SAILORS TO MILITARY ACTIONS
WHICH IMPRINTED THE ROMANIA'S ENTRY INTO FIRST WORLD WAR*

*LA CONTRIBUTION DES MARINS ROUMAINS AUX ACTIONS MILITAIRES
QUI ONT MARQUÉ L'ENTRÉE DE LA ROUMANIE
DANS LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE*

Cpt.cdor.conf.univ.dr.ing. Lucian Valeriu SCIPANOV*

În cadrul acestui articol, doresc să evidențiez unele contribuții ale marinarilor români în campania din 1916, odată cu intrarea României în Primul Război Mondial. Pentru aceasta, voi realiza o scurtă analiză a participării Marinei Militare Române la două acțiuni militare, desfășurate pe fluviu sau în apropierea acestuia, de la finalul anului 1916, care au marcat evoluția frontului de sud. Prin această analiză, voi sublinia acele modalități de aplicare a artei militare care au contribuit la decidera rezultatului acestor acțiuni militare reprezentative, Bătălia de la Rusciuk și Operația Flămânda. Rezultatul acestor decizii tactice, considerate desăvârșite, a influențat, ulterior, soarta întregului război. Lecțiile învățate, rezultate din aceste acțiuni, reprezintă astăzi, alături de Bătălia din capul de pod de la Turtucaia, reperi critice de planificare ale acțiunilor independente și operațiilor întrunite ale Armatei Române.

Through this article I would like to highlight some contributions of the Romanian sailors in the 1916 campaign, with Romania's entry into First World War. In order to do that, I will make a brief analysis of the participation of the Romanian Military Navy in two military actions, conducted on or near the river, from the end of 1916, which outcomes the evolution of the southern front. Through this analysis, I intend to highlight those ways of applying the operative art that helped to the decision of the outcome of these representative military actions, the Rusciuk Attack and Flămânda Operation. The outcome of these tactical decisions, considered complete, subsequently influenced the fate of the whole war. The lessons learned from these actions represent today, together with the Turtucaia Battle, critical planning milestones for the independent actions and joint operations of the Romanian Armed Forces.

Dans cet article, je voudrais souligner quelques contributions des marins roumains à la campagne de 1916, avec l'entrée de la Roumanie dans la Première Guerre mondiale. Pour cela, je vais faire une brève analyse de la participation de la marine militaire roumaine à deux opérations militaires menées sur le fleuve ou à proximité, à partir de la fin de 1916, qui ont marqué l'évolution du front du sud. Par cette analyse, je soulignerai les moyens d'appliquer l'art opératoire ayant permis de décider du résultat de ces actions militaires représentatives, la bataille de Rusciuk et l'opération Flămânda. Le résultat de ces décisions tactiques, considérées comme complètes, a par la suite influencé le destin de toute la guerre. Les leçons tirées de ces actions représentent aujourd'hui, tout comme la bataille au but du pont de Turtucaia, des étapes cruciales dans la planification d'actions indépendantes et d'opérations conjointes des forces armées roumaines.

Cuvinte-cheie: campania din 1916; artă militară; artă operativă; design-ul operației; Atacul de la Rusciuk; Operația de la Flămânda; acțiuni pe fluviu; Marina Română.

Keywords: the 1916 campaign; the military art; the operative art; operational design; the Rusciuk Attack; the Flămânda Operation; the river actions; the Romanian Fleet.

Mots-clés: campagne de 1916; art militaire; art opératoire; la conception de l'opération; l'Attaque de Rusciuk; l'Opération de Flămânda; actions sur le fleuve; la Marine roumaine.

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: scipio@yahoo.com

În cadrul acestui articol, intenționez să realizez o imagine de ansamblu asupra principalelor acțiuni militare de la începutul campaniei din 1916, din cadrul războiului de întregire a neamului, din punctul de vedere al modului de aplicare a principiilor artei militare, și influența acestora asupra rezultatului bătăliilor, prin care să subliniez importanța participării marinarilor români la acțiunile întrunite pe fluviu.

Concret, voi analiza două participări ale Marinei Române la acțiuni militare de referință la fluviu: *Atacul de la Rusciuk*, acțiune tactică independentă a Marinei Române, și *Operația de la Flămânda*, acțiune întrunită a Armatei Române. Am ales cele două acțiuni militare pentru că acestea au câteva caracteristici comune, și anume: rezultatele acțiunilor au produs efecte la nivel strategic, ambele acțiuni au reprezentat o „pată” în conștiința planificatorilor, au scos la iveală carențe în modul de planificare, desfășurare și conducere a operațiilor, reprezintă surse de lecții învățate și experiențe pentru viitoarele generații. Însă, cel mai de impact aspect, caracteristic ambelor evenimente, este concepția tactică de geniu a artizanilor acestor acțiuni, care reprezintă izvoare de inspirație pentru următoarele școli de război. Consider că structurile de forțe fluviale participante la aceste acțiuni, datorită efectului cumulat al capacităților de luptă, au reprezentat nucleul grupărilor eterogene de forțe navale operative moderne.

În cadrul atacului de la Rusciuk, participarea marinarilor români a fost materializată printr-o acțiune tactică clasică, o situație ofensivă individuală a unei grupări de forțe fluviale sub forma unui atac prin surprindere al adversarului naval. Pe timpul operației de la Flămânda, intervenția marinarilor români a fost punctuală, însă prin acțiunea acestora s-a realizat necesitatea trecerii de la acțiunile independente la acțiunile întrunite, în care cooperarea forțelor este esențială. Lecțiile învățate din aceste două contribuții ale marinarilor români la acțiuni independente sau întrunite reprezintă ancoră în timp, din punctul de vedere al optimizării formelor, al metodelor și al procedeeleor tactice în acțiuni navale din care își extrage consistența arta operativă, aplicată astăzi atât în medii maritime, cât și în medii riverane.

În conformitate cu obiectivele propuse, pentru început, voi prezenta pe scurt situația internațională existentă înainte de intrarea României în Primul

Război Mondial. Principalii actori, care au marcat evoluția războiului, au fost Puterile Centrale și Antanta, două blocuri militare constituite pe anumite principii antagonice, alături de care s-au aliat și alte state care manifestau sau care nutreau interese complementare părintoare.

Puterile Centrale au reprezentat statele care au luptat împotriva Aliaților (Antantei) în Primul Război Mondial, constituite din Germania, din Austro-Ungaria, din Imperiul Otoman, cărora li s-a alăturat și Bulgaria. Centralitatea era dată de poziția geografică pe harta Europei de la acea dată, prin faptul că cele cinci națiuni erau localizate, de principiu, între Imperiul Rus, la răsărit, Franța și Regatul Unit, la apus.

Aliații (Antanta) au constituit un bloc politico-militar, creat cu puțin timp înaintea începerii Primului Război Mondial. Acesta a fost format de către Franța, Imperiul Britanic și Imperiul Rus. Alianța a ieșit victorioasă din acest război.

România a aderat la Antantă pe data de 28 august 1916, după o perioadă lungă de neutralitate, susținută de I.C. Brătianu, prim-ministru în acea perioadă¹. Anterior intrării în Marele Război, România declara că se va desolidariza de vechii aliați, dacă aceștia declarau război în Peninsula Balcanică, astfel că, din 1914, rămâne în stare de neutralitate până în vara anului 1916. Poziția de neutralitate a oferit posibilitatea statului de a-și apăra existența, de a încerca obținerea de garanții privind securitatea sa și eliberarea teritoriilor ocupate locuite de români, singura atitudine corespunzătoare temporar intereselor naționale.

După o perioadă de politică proactivă precaută², la 27 august 1916 România declara război Austro-Ungariei, astfel că, a doua zi, la 28 august 1916, Germania și Turcia declarau, de asemenea, război României. Răspunsul era o atitudine coercitivă datorată poziției de cofondatori ai blocului Puterilor Centrale. Bulgaria, susținătoarea Germaniei, declara, la 1 septembrie 1916, război împotriva României, prin atacarea pozițiilor române de la Turtucaia.

Planul de campanie prevedea ca, pe frontul de sud, Armata Română să ducă o operație defensivă strategică. Inițial, forțele Armatei a III-a, comandate de generalul de divizie Mihail Aslan, urmau să asigure acoperirea frontierei sudice, de la Calafat la Marea Neagră, urmând ca, ulterior, după sosirea Corpului 47 Armată rus, să desfășoare

o operație ofensivă limitată, în vederea scurtării liniei frontului pe linia Rusciuk - Șumla - Varna. Obiectivul acestor două operații era acela de a asigura libertatea de acțiune a forțelor principale ale Armatei Române care operau în Transilvania.³ Într-un final, Consiliul de Război a hotărât defensivă pe linia Dunării, sperând la un eventual sprijin de la aliatul francez Maurice Sarrail⁴, dinspre Grecia.

Ulterior intrării în război, trioul regele Ferdinand, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu și generalul Averescu a luat hotărârea opririi ofensivei la nord și la vest de Carpați, rămânând în vigoare organizarea unei acțiuni în sud. În acest scop, s-a înființat o nouă structură de comandament – Grupul armatelor de sud – în componerea căruia au intrat Armata a III-a și Armata din Dobrogea. Comandantul acestui grup a fost numit generalul Alexandru Averescu⁵.

La intrarea în război a României, în sud, Armata a III-a avea în responsabilitate teritoriul de la Calafat (Dunăre), la Ekrene (Marea Neagră), comandată de generalul Aslan.⁶ *Flotila de Dunăre*, comandată de contraamiral Nicolae Negrescu, se subordona Armatei a III-a, care ocupa un dispozitiv de luptă de-a lungul frontierei de sud⁷. Statutul Flotei de Dunăre era unul special, datorită faptului că, pe timpul acțiunilor militare derulate în timpul celui de-al Doilea Război Balcanic⁸, care s-au încheiat cu rezultate remarcabile pentru România, navele Marinei Militare au sprijinit trecerea Dunării, contribuind la succesul românesc. Situația navelor fluviale era una dintre cele mai bune din Europa, astfel că acestea reprezentau un bastion plutitor al frontului sudic, pe care forțele terestre se sprijineau cu flancul aflat pe Dunăre, reprezentând o forță deloc de neglijat pentru orice inamic.

După decizia istorică a Consiliului de Coroană de a intra în război împotriva Austro-Ungariei, la nivelul conducerii Comandamentul Marinei Militare, influențat de permanentele schimbări ale concepției de ducere a războiului, s-au luat măsuri pentru realizarea dispozitivului de luptă final. Odată cu această decizie, s-a intensificat pregătirea subunităților, unităților și marilor unități de marină pentru contribuția la efortul național de întregire a neamului.

La data intrării în război, reprezentatul Marinei în cadrul Marelui Stat Major era contraamiralul Constantin Bălescu, în calitate de director superior al Marinei, iar comandantul Marinei era

contraamiralul Sebastian Eustațiu, în calitate de inspector general. Sediul Marinei Militare era la Galați. Practic, cei doi reprezentau factorii de decizie ai Marinei care au hotărât destinele acesteia pe timpul Marelui Război. De altfel, aceștia erau membrii unui Comitet Tehnic Consultativ, din care mai făceau parte comandantii marilor unități, un reprezentant din minister și inginerul șef al Marinei Militare.

Din cauza faptului că România a fost oarecum forțată să declare neutralitatea armată, aceasta a determinat o perioadă de așteptare strategică, principalul obiectiv fiind apărarea frontierelor. Acesta a fost principalul motiv pentru care planurile de operații, concepute de Marele Stat Major, au fost permanent adaptate sau modificate. Putem observa că, odată cu intrarea în război, din cauza evoluției evenimentelor de pe cele două fronturi, planurile inițiale nu au mai fost respectate, în opinia mea Consiliul de Război adoptând decizii confuze, având în vedere faptul că a dispus organizarea unei mari ofensive în sudul Dunării, dar și continuarea ofensivei în Transilvania, ceea ce reprezenta, în condițiile date, o imposibilitate strategică, din cauza cantității reduse de forțe aflate la dispoziție.

În perioada 1914-1916, planificatorii operațiilor navale din cadrul Comandamentul Marinei Militare au elaborat o concepție unitară de folosire a forțelor navale la mobilizare. În acest sens, au fost întocmite planuri de pregătire pentru luptă, care includeau executarea unor exerciții complexe în teren, independent de grupările de nave sau în context întrunit, prin participarea unor structuri din cadrul forțelor de infanterie. Obiectivele acestor măsuri vizau mărirea puterii de foc a grupărilor de nave, instruirea complexă a echipajelor prin cunoașterea procedurilor de luptă ale infanteriei și artileriei care acționau în apropierea litoralului sau la fluviu, familiarizarea cu armamentul utilizat de aliați și de inamic. În perioada imediat următoare, au fost lansate proiecte care urmăreau dotarea cu armament și cu tehnică de luptă autohtonă și din import, care putea fi procurată cu ajutorul aliaților.

În pofida acestor măsuri, la nivelul Marinei Militare, concepția de folosire în luptă a grupărilor navale române, în special cele de pe Dunăre, care au acționat, în principal, împotriva flotei austro-ungare, a suferit permanente modificări, care au dus la o degradare a actului de comandă, dar și a modului de acțiune. Aceste aspecte au fost

influențate și de factorul uman, care a avut un rol decisiv.

Contextual, forțele fluviale ale Marinei Militare au participat atât în diferite acțiuni de luptă individuale, prin atacul de la Rusciuk, cât și în context înrunit, prin sprijinul acordat apărării capului de pod de la Turtucaia, operația de forțare a Dunării la Flămânda sau sprijinul flancului drept al forțelor terestre din Dobrogea.

În continuare îmi voi susține ideile prin prezentarea succintă a evoluției frontului românesc, evidențiind acele aspecte ale artei operative care au dus la pierderea acestor lupte și la bătălii decisive, în pofida unor decizii tactice desăvârșite, care, ulterior, au influențat soarta războiului.

Prima acțiune a forțelor fluviale a fost desfășurată la Rusciuk. În seara zilei de 27 august 1916, la o jumătate de oră după declararea războiului împotriva Austro-Ungariei de către România, trei șalupe, „Rândunica”, „Bujorescu” și „Cătina”, ale Marinei Române, au atacat flota austro-ungară dispusă la Rusciuk. Aceasta era formată din cinci monitoare (dintr-un total de nouă monitoare cuirasate) și din trei vedete, dislocate în limita apelor teritoriale bulgărești, aflate la ancoră, astfel: „Bosna”, „Sava”, „Bodrog”, „Szamos” și „Leitha”. Se poate observa că raportul de forțe se înclină către flota austro-ungară, însă navele românești mizau pe realizarea surprinderii.

Hotărârea de a ataca flota austriacă a fost luată de Marele Stat Major după un model al atacului amiralului japonez, Heilhachiro Togo, din războiul ruso-japonez (1904-1905), când s-a realizat un atac cu torpile asupra nevelor rusești. Atacul torpiloarelor de la Rusciuk a fost cel care a deschis seria de acțiuni, de bătălii, de lupte și de ciocniri, din cadrul operației de la Turtucaia, dar și din cele desfășurate de Marina Română pe fluviu.

Planul atacului prevedea ca, imediat după intrarea României în Război, concomitent cu înaintarea declarației de război, odată cu declanșarea ofensivei generale în Transilvania, grupul naval să atace flota austro-ungară de pe Dunăre. Ordinul a fost pus în aplicare în noaptea de 27 spre 28 august, când cele trei șalupe au executat un atac cu torpile. Mai mult decât atât, nava torpiloare „Rândunica” a fost prima navă românească din Marina Militară care a deschis focul în Primul Război Mondial, marcând *de facto* intrarea României în război.

Cele patru monitoare, nave moderne la acea dată, și cele opt vedete de siguranță din cadrul

escadrei monitoarelor erau capabile să lanseze torpile automobile. Monitoarele austro-ungare nu aveau aceste capacități, chiar dacă ofițerii austrieci cunoșteau principiul torpilei automobile, care funcționa pe un principiu asemănător torpilei realizate de britanicul Robert Whitehead, în 1866.

Având în vedere faptul că monitoarele și vedetele erau destul de familiare austro-ungarilor, planificatorii Marinei au luat hotărârea unui atac cu torpile automobile de la bordul celor trei nave vechi, șalupele „Rândunica”, „Bujorescu” și „Cătina”, care aveau improvisat un sistem de lansare torpile. Din cauza limitărilor financiare, cele trei nave nu au fost dotate cu lansatoare pentru torpile automobile, sistem modern la acea dată, ci cu sistem de lansare specific torpilelor cu școndru, deja depășit moral. Celor trei nave menționate, li s-au atașat, în ziua de dinaintea atacului, dispozitivele de lansare a torpilelor, realizate din lemn de brad, în loc de metal. Acest amănunt s-a dovedit a fi foarte important în momentul atacului.

Șalupea „Rândunica” era comandată de locotenent-comandor Aurel Negulescu, șalupea „Cătina” era comandată de locotenent-comandor Petre Bărbuneanu, iar șalupea „Bujorescu” era comandată de căpitanul Alexandru Gheorghiu. Toți cei trei comandanți au primit comanda navelor cu o zi înaintea atacului.

Conform ordinului de luptă, cele trei șalupe trebuiau să plece din portul de la Ramadan, să navigheze în amonte, în formație „linie de șir”, până în dreptul monitoarelor austro-ungare, aflate pe malul drept al Dunării, moment în care navele urmau să execute o schemă tactică, întoarcere „toți odată” la babord, apoi să atace în „linie de relevment” fiecare șalupă, având atribuită câte o țintă. Torpilele trebuiau lansate de la distanță, după care, întorcând „toți odată” la babord, șalupele urmau să manevreze spre malul românesc.

Chiar dacă împrejurările păreau favorabile unui atac prin surprindere, acțiunea nu s-a desfășurat conform planului. Cele trei șalupe pornesc în misiune în seara zilei de 28 august, atacul urmând a fi dat concomitent de toate cele trei șalupe. Monitoarele inamicului erau ancorate două câte două, în amonte spre mal aflându-se monitorul „Bodrog”, la bordul căruia se desfășura o recepție. Acesta avea în tribord, acostat înspre larg, un șlep cu materiale și cu combustibil, pe care era ambarcată fanfara flotilei, care performa un spectacol.

Planul conform ordinului de acțiune nu este respectat chiar de către comandantul șalupei „Rândunica”. Pe timpul marșului, aceasta s-a desprins din formație, profitând de viteza superioară și a executat un atac cu torpila, care i-a alarmat pe austro-ungari. Acțiunea individuală de torpilare a grupării inamice s-a desfășurat înainte de sosirea celorlalte două nave, astfel că atacul precipitat elimină avantajul surprinderii și concentrării efortului, întreaga acțiune fiind parțial compromisă. La momentul la care celelalte două șalupe (și „Cătina”) sosesc la locul atacului, austriecii erau deja pregătiți să le respingă. Cele două nave reușesc cu greu să lanseze torpilele, în condițiile unei riposte austriece prin foc cu armamentul de la bord. Acțiunea a creat un moment neplăcut în momentul lansării, torpilele fiind înțepenite în sistemul de lansare, fabricat din lemn de brad, care, în contact cu apa, s-a umflat, aspect neplăcut, ulterior îndelung comentat în rândul marinarilor.

Atacul inițial cu torpila de la bordul navei „Rândunica” a reușit totuși să producă panică, pentru că a lovit un șlep, care, ulterior, s-a scufundat. Efectul atacului a avut, în cele din urmă, succes atât la nivel strategic, cât și la nivel tactic.

Efectul strategic a fost retragerea în amonte a flotilei austro-ungare la baza Persina. Aceștia au rămas mascați toată campania, la adăpostul canalului Belene, în apropierea localității Nikopol, Bulgaria, departe de locul atacului, dar și de contactul ulterior cu linia frontului românesc.

Efectul tactic a fost identificat în modul de realizare a dispozitivului de marș, pentru că, ulterior, navele austro-ungare executau doar incursiuni în dispozitivul românesc, apoi se retrăgeau la adăpost, iar pe timpul marșului aveau întotdeauna într-unul dintre borduri („la ureche”) un șlep care să le ofere protecție împotriva unui eventual atac cu torpile.

Analizând acțiunea navelor românești în atacul de la Rusciuk, observăm că, în această luptă, s-au folosit doar elemente clasice de tactică, acțiunea în sine având un caracter tactic. Arta militară are doar unele corespondențe în atacul de la Rusciuk, astfel că putem să le identificăm și să observăm cum au fost aplicate și care a fost efectul la nivel strategic.

Marele Cartier General, care a planificat instalarea de-a lungul fluviului a unor stații de lansare a torpilelor și a minelor, nu a mai prevăzut și alte măsuri pentru a valorifica rezultatul unui atac reușit sau de acoperire cu foc a forțelor, în cazul

în care atacul nu ar fi reușit. Lipsa sincronizării acțiunilor pe timpul atacului subliniază faptul că principiile de folosire în luptă a forțelor navale, concentrarea efortului și unitatea acțiunii nu au fost aplicate.

Din punct de vedere tehnic, nici inspirația alegerii materialelor, cauzată mai probabil de limitările bugetare, nu a ajutat actul de comandă, pus în dificultate de proasta funcționare a unor sisteme de mine și torpile.

Din alt punct de vedere, personalul participant a avut și el o influență nedorită. Aspectul are două valențe, odată schimbarea comandanților de șalupe, care a fost total neinspirată, provocând tensiuni în cadrul echipajelor, deci vorbim despre coeziunea acestora, în al doilea rând, putem vorbi de particularitățile terenului familiar comandanților înlocuiți, care erau antrenați să acționeze în această zonă.

Putem observa că, în pofida inexistenței unor doctrine sau manuale care să prezinte elemente de artă militară, planificatorii atacului au luat în considerare, alături de simțul tactic și de experiența în luptă, unele aspecte, precum: centrul de greutate al inamicului, identificat ca fiind monitoarele austro-ungare; capacitățile esențiale prin gruparea de nave torpiloare; cerințele critice pentru realizarea loviturii cu torpila – surprinderea, formația și ordinea navelor; sarcinile esențiale, identificarea țintelor, recunoașterile, mascarea etc. Aceste elemente, chiar dacă nu au fost conceptualizate, ele au avut corespondență în planurile atacului, astfel că putem spune că se pot identifica unele elemente care sunt specifice artei operative moderne.

În concluzie, consider că principalele determinări care au stat la baza planificării atacului de la Rusciuk au avut, ca fundamente, elemente specifice artei militare, pe modelul Clausewich, care era la modă și care era predat la școlile de război ale armatelor aflate în dezvoltarea capacităților. Clausewich era adeptul determinărilor de tip mecanicist, astfel că acțiunile erau planificate respectând principiile războiului de masă liniar, în care rolul strategului era primordial, astfel că nivelul tactic avea mult mai puțină libertate de decizie și de manevră fără o viziune generală asupra frontului sau în concordanță cu aceasta. Consider că aplicarea elementelor de artă operativă ar fi permis coordonarea acțiunilor de la nivel tactic, pentru a obține efecte la nivel strategic.

Ca urmare a celor prezentate, consider că, în pofida unor neajunsuri privind concepția de aplicare a principiilor luptei armate, a unor principii de folosire în luptă a forțelor fluviale, atacul de la Rusciuk a reprezentat o acțiune temerară a marinarilor români, caracterizată de curaj, de inițiativă și de surprindere tactică, efectul produs fiind unul strategic, care a generat creșterea moralului național. Aceste elemente sunt particulare artei militare și au constituit puncte de plecare în formularea tuturor principiilor, formelor, metodelor și procedeele tactice, de folosire în luptă a forțelor navale moderne. De altfel, actualele doctrine ale Forțelor Navale Române se bazează pe cunoaștere, dobândită prin experiență, prin lecții învățate, prin contactul cu realitatea, prin schimbul de experiență, toate manifestate atât în context național, cât și în context multinațional întrunit.

În continuare, voi prezenta unele aspecte care au particularizat acțiunile marinarilor români de la finalul anului 1916, în special, cele de pe timpul *Operației de la Flămânda*. Raionul „Flămânda” se află pe malul stâng al Dunării, având centrul în dreptul localității Reahovo, Regiunea Ruse, Bulgaria. *Operația de la Flămânda* reprezintă o acțiune militară desfășurată de Armata Română, cu obiectiv strategic de a opri ofensiva armatei germane în Dobrogea. Aceasta s-a desfășurat în perioada 29 septembrie-5 octombrie, în raionul al cărui nume îl poartă.

Ideea desfășurării operației a apărut, practic, în data de 7 septembrie, când trei dintre cei patru comandanți de armate, general Ioan Culcer, comandantul Armatei I, general Alexandru Averescu, comandantul Armatei a III-a, general Constantin Prezan, comandantul Armatei de Nord, au discutat cu regele Ferdinand, la Periș, unde se afla sediul Comandamentului General. A lipsit comandantul Armatei a II-a, generalul Crăiniceanu, fiind implicat în acțiuni militare pe front. Au mai participat la discuții generalul Dumitru Iliescu, ministru al apărării și locțiitor al Șefului Marelui Cartier General, și prim-ministrul Ion Brătianu⁹.

Generalul Averescu a propus o manevră prin care trupele române să cadă în spatele trupelor lui Mackensen¹⁰. Generalul român intuia, astfel, că ofensiva în Transilvania va fi oprită, pentru a se muta trupele în sud. Intenția era un contraatac asupra bulgarilor, care să-i respingă, ridicând moralul militarilor români. Ideea generalului Averescu era

agreată și la nivel internațional, de către cancelariile occidentale și, în principal, de partenerii ruși, care nu considerau că Armata Română este amenințată în Transilvania. De altfel, la nivel internațional, se spera ca Alianții (Puterile Centrale) să spargă frontul la Salonic și să amenințe Bulgaria, acțiune destul de neverosimilă. Generalul Prezan nu susținea ideea generalului Averescu, însă deja două divizii din Armatele I și a II-a au primit ordin să se deplaseze spre Dunăre, acțiunea dovedindu-se, ulterior, că a influențat frontul transilvănean. Trupele din Transilvania au primit misiunea să treacă în defensivă pe pozițiile în care se aflau la primirea ordinului. Generalul Prezan susținea ca ofensiva din sud să coincidă cu continuarea ofensivei armatelor din Nord, pe frontul transilvănean, cu scopul de a se atinge râul Mureș, considerat o barieră strategică naturală.

Inițial, *Operația de la Flămânda* a derutat inamicul, pentru că, dacă diviziile românești ar fi apucat să treacă Dunărea, în capul de pod, situația frontului se schimba, după cum declara chiar comandantul bulgar, generalul Toșev: „Dacă românii ar fi izbutit să lărgească capul de pod și să treacă încă unitați dincolo de Dunăre, atunci cu toții ne-am fi văzut la strâmtoare”¹¹. Reușita acestei operații îndrăznețe ar fi avut urmări favorabile prin faptul că frontul din Dobrogea ar fi fost răsturnat. Capul de pod, pe malul sudic al Dunării, ar fi însemnat un pivot al acțiunilor românești de fixare și manevre în spatele inamicului care le-ar fi blocat acțiunea din Dobrogea.

Generalul Averescu primește comanda trupelor din sud, pentru a executa manevra, cunoscută astăzi și studiată în școlile de război ca *Manevra de la Flămânda*. Scopul manevrei era de a ataca armata bulgaro-germană și a o determina să nu forțeze ofensiva în Dobrogea. La vremea respectivă, se miza pe un ajutor din partea trupelor rusești din nord, comandate de mareșalul Andrei Zaioncikovski, și a armatelor de la Salonic, conduse de generalul francez Maurice Sarrail. Nimeni nu intuise faptul că vor întâmpina atacuri dure pe ambele fronturi¹².

În conformitate cu modul de desfășurare a evenimentelor, la nivel strategic, observăm că alianții nu și-au respectat angajamentele¹³, pentru că nu și-au introdus în luptă unele divizii sau au întârziat aplicarea unor decizii. În acest caz, unele dintre legile generale ale războiului, „Legea dependenței cursului, deznodământului, urmărilor

războiului de calitate a actelor de decizie publică” și „Legea rolului statelor de a coagula în interesul lor alianțe și coaliții”, au fost legi care nu și-au găsit corespondență în această decizie strategică. Despre asemenea, legea luptei armate „unitatea acțiunii”, așa cum o cunoaștem noi astăzi, și principii ale luptei armate, precum „unitatea de efort / scop”, „concentrarea efortului”, nu au putut fi aplicate. Despre principiile de folosire în luptă a forțelor în acțiuni întrunite multinaționale, precum „principiul unității acțiunii” sau „principiul cooperării”, de asemenea, nu a fost vorba. Chiar dacă aceste legi și principii sunt repere de planificare cu valoare doctrinară, am observat că nerespectarea lor a generat efecte până la nivel tactic. Am identificat numeroase puncte decisive, care nu aveau corespondență în variante de răspuns și pentru care soluțiile rapide nu au fost cele mai favorabile.

Având în vedere cele prezentate, adevărata capodoperă a gândirii militare moderne românești¹⁴ a fost influențată de unele variabile de spațiu și timp pe care nu le-a prevăzut: nesincronizări în timp și spațiu a acțiunilor forțelor participante; ritmul ofensivei, care nu a ținut pasul cu posibilitățile reale de sprijin al acțiunilor; anotimpul și starea vremii; fermitatea în luptă, influențată de renunțări involuntare pe timpul luptei la puncte decisive etc. Menționez că, în acest caz, s-a omis respectarea unor legi importante ale luptei armate, „legea raportului de forțe” și „concordanța dintre formele, metodele și procedeele acțiunii militare de nivelul dezvoltării armamentului și tehnicii de luptă”, care ar fi putut reprezenta orientări de planificare la nivel operativ-strategic.

La nivel tactic, consider că menținerea cu fermitate a ultimei linii defensive pe timpul retragerii, ar fi reprezentat un aspect care ar fi putut schimba soarta întregului război. Apreciez că toate aceste elemente aparțin domeniului artei militare, unele dintre ele fiind particulare artei operative, devenind repere pentru următoarele acțiuni ale campaniei din Primul Război Mondial și lecții învățate pentru următoarele generații.

Concret, manevra s-a desfășurat în două faze. În prima fază a operației de la Flămânda, generalul Averescu și-a susținut ideea de a realiza acțiuni demonstrative și de trecere a fluviului prin spatele forțelor inamice. A ordonat amenajarea unor poziții de artilerie și de infanterie, a simulat mișcări de trupe la mal. A ordonat aducerea de materiale

necesare pentru construcția unui pod de pontoane, a ordonat treceri cu ambarcațiuni pentru a simula o activitate intensă de pregătire a trecerii fluviului. A amenajat inclusiv posturi de tragere fictive din replici din lemn care simulau tunuri de calibru mare.

În noaptea de 14 septembrie, au început acțiunile de trecere la Flămânda, conform planului inițial, inclusiv construcția podului de pontoane. Sprijinul de artilerie a reprezentat bombardarea pozițiilor bulgare de la Turtucaia, însă demonstrațiile nu au avut niciun efect strategic, pentru că trupele bulgare și germane au continuat ofensiva din Dobrogea. Generalul Toșev nu a reacționat la manevrele române, pentru că nu credea că există forțe suficiente pentru o astfel de manevră de o asemenea amploare pe Dunăre.

Putem evidenția folosirea unor tactici simple de inducere în eroare a inamicului, care în paralel erau susținute și de o acțiune informativă la nivel național, astfel că, la București, circulau zvonuri despre intenția de trecere a fluviului prin spatele frontului bulgar, întocmai pentru ca bulgarii să afle și să mute din trupele aflate în Dobrogea. De asemenea, este de remarcat faptul că s-a înțeles rolul pe care îl are *Flotila de Dunăre* pentru sprijinul acțiunilor de-a lungul fluviului, observând că acțiunile forțelor, într-un context întrunit, nu era străină planificatorilor români nici în acest caz.

Flotila de Dunăre a primit ordin să simuleze acțiuni pe fluviu de protejare a acțiunilor de construcție a podului de pontoane, astfel încât inamicul să creadă că va avea loc o acțiune reală. Flotila austro-ungară reprezenta o amenințare pe fluviu, de aceea s-a hotărât dispunerea pe malul fluviului a unui batalion întărit de infanterie și a unei baterii de artilerie la sud-vest de localitatea Fântânele.

Apărările sub Apă au primit misiunea de a bloca manevra navelor austro-ungare dislocate pe canalul Persina, prin amplasarea unor bancuri de mine. Un element important al planificării unei acțiuni de minare este analiza mediului de acțiune, asta înseamnă că este necesar a se cunoaște terenul, vremea, influențele acestora asupra acțiunilor proprii și inamicul direct. Faptul că fluviul a avut o diferență mare de nivel al cotelor, prin scăderea bruscă a acestuia, minele lansate au fost descoperite, fiind vizibile de către inamic, care a putut să le distrugă cu ușurință.

Generalul Averescu, care a fost numit, la 16 septembrie 1916, comandant al Grupului de Armate de Sud de către Marele Cartier General, avea în subordine trupele din Dobrogea și de pe Dunăre. Pentru că, în prima fază, manevra nu i-a reușit, acesta a ordonat trecerea Dunării prin zona Oltenița-Giurgiu. În a doua fază a manevrei de la Flămânda, planul era ca armata din Dobrogea să execute ofensiva, concomitent cu trecerea Dunării la sud de București. Acesta se baza pe alte cinci divizii, iar planul era cunoscut doar de rege și de generalul Averescu.

Între timp, Armata Română fusese învinsă la Sibiu și, după 26 septembrie, împinsă pe Valea Oltului. Abia în 29 septembrie planul a fost expus ofițerilor din comanda generalului Averescu, astfel că, în 30 septembrie, s-a ordonat desfășurarea operației.

Divizia 10 Infanterie, condusă de generalul Văitoianu, a primit ordin să se treacă Dunărea pe la Flămânda, începând cu ora 3 dimineața, concomitent cu o ofensivă în Dobrogea. În acest context, bulgarii au fost luați prin surprindere.

Flotila austro-ungară a lansat mine fluviale în amonte de locul de trecere, care nu și-au atins țintele, fiind blocate la malul bulgăresc, iar navele nu s-au putut deplasa, din cauza ploii și vântului puternic. De altfel, nici românii nu au trecut fluviul în acea noapte cu ajutorul bărcilor, din aceleași motive. Cu toate acestea, până la ora 15, pe 30 septembrie, toate trupele românești erau la sud de fluviu, sprijinite doar de artileria ușoară, care a putut fi trecută pe podul de pontoane, încă neconsolidat. Bulgarii au fost luați prin surprindere și au cerut sprijin și dislocarea trupelor din Dobrogea, însă generalul August von Mackensen a redirecționat doar unele subunități aflate în marș din Macedonia spre Dobrogea, din cadrul Diviziei 217 Infanterie germană, și unele unități de la Ruse.

Podul de pontoane a fost parțial distrus de valuri, provocate de o furtună puternică, dar și de un atac al aviației germane, la 1 octombrie. Podul de pontoane a fost refăcut, ulterior, la 2 octombrie și dat în folosință pentru transportul tehnicii. Cu toate acestea, transportul trupelor se făcea greoi, din cauza ploii care a inundat locurile de debarcare.

Pe fluviu, Flotila Fluvială inamică a trecut cu ușurință peste barajele pasive realizate de români, prin scufundarea unor barje și prin amplasarea unor stăvilare. Plasele antimină erau, de fapt, năvoade

de pescuit, care, de asemenea, nu au fost eficiente, astfel că navele austro-ungare au realizat, la 2 octombrie, un atac de artilerie și au lansat un banc de mine asupra podului de pontoane, însă fără a avaria serios podul. Marinarii români au lansat, de asemenea, mine, care însă au provocat mai multe pierderi în rândul acestora, din cauza manipulării deficitare, iar cele lansate nu au funcționat.

S-a remarcat reacția întârziată a artileriei române, care a provocat avarii navelor inamice, astfel că, spre după-amiază, acestea s-au retras în amonte. Luptele au continuat și în zilele următoare, însă fără efecte majore. Totuși, moralul românilor a crescut. Averescu a ordonat oprirea ofensivei, pentru a se realiza poziții întărite, forțele fiind vulnerabile la atacul aviației.

Avioanele inamice survolau periodic zona, astfel că mareșalul Mackensen cunoștea foarte bine situația forțelor române, inclusiv dispunerea artileriei și a navelor aparținând Marinei Române. Acest aspect a reprezentat un avantaj informativ. Acesta a dispus baterii de calibru mare în locuri de unde se putea observa terenul și se putea acționa prin foc direct. Sistemul artileristic amenajat acoperea sistemul de baraje de mine amplasat pe Dunăre, astfel că navelor Marinei Române le-a fost greu să acționeze în libertate, fiind blocate în aval.

Între timp, la București, s-a hotărât varianta retragerii trupelor românești aflate în ofensivă și păstrarea capului de pod dincolo de Dunăre, pentru desfășurarea ulterioară de acțiuni în zonă.

Din punctul de vedere al acțiunilor pe fluviu, în decizia Marelui Cartier General, a apărut un bias de planificare, din cauza unei aprecieri eronate, bazată pe o euristică neajustată, nesuținută de informații suficiente, mai ales de cele legate de mediu. Concret, s-a supraestimat intenția inamicului naval, existând o ipoteză în care navele austro-ungare ar fi intenționat să angajeze navele *Flotilei de Dunăre*. Ipoteza s-a dovedit a fi greșită, singurele acțiuni ale inamicului au vizat distrugerea podului de pontoane peste Dunăre. Flotila Fluvială Austro-Ungară a lansat un șlep de muniție asupra podului de pontoane, care nu a reușit să ajungă la țintă, fiind scufundat de artileria română, însă câteva mine au explodat și au rupt podul în două locuri, ulterior, fiind distrus complet de un atac al monitoarelor austro-ungare. Retragerea trupelor s-a făcut în grabă și cu multe pierderi. Observând retragerea românilor, forțele inamice au încetat acțiunile în

zonă, iar, pe 7 octombrie, ultima subunitate română a trecut Dunărea, marcând un nou eșec pe frontul dunărean.

La 8 octombrie, generalul Averescu a fost numit comandantul Armatei a II-a. Acțiunile din Dobrogea au continuat până în 5 ianuarie 1917, când rușii s-au retras de la Brăila, iar artileria germană lovea de pe malul opus orașul, acțiuni care au pus capăt campaniei din Dobrogea, urmând o perioadă de ocupație.

În opinia multor specialiști, concepția tactică a manevrei de la Flămânda a fost foarte bună, însă, în context strategic, nu a produs decât efecte negative pentru că frontul transilvănean era greu încercat. Cele cinci divizii scoase din luptă au influențat soarta defensivei din Transilvania în fața gl. Falkenhayn¹⁵. Dacă generalul Toșev a fost influențat de manevră, generalul Mackensen, care știa de manevrele din Transilvania și de ofensiva lui Falkenhayn, nu s-a pripit.

Fundamentarea tactică a manevrei a fost bine pusă la punct, însă punerea în practică nu a fost la fel de precisă. Sprijinul aerian a lipsit, protecția navală nu a fost realizată. La aceste greșeli, nici vremea nu a ținut cu noi, efectele acestora asupra acțiunilor nefiind previzionate. În aceste condiții, efectul strategic nu s-a produs, astfel că, în context mai larg, acțiunile din Transilvania au avut de suferit. Cea mai neagră pată pe obrazul planificatorilor români din cadrul comandamentului român a fost faptul că șapte divizii de infanterie au fost prinse între frontul transilvănean și cel de pe Dunăre, călătorind pe trenuri timp de 42 de zile, fără a fi implicate în bătăliile niciunui front.

„Manevra de la Flămânda” s-a născut pe fondul înfrângerii de la Turtucaia și ea a reflectat ideea, împărtășită de o parte a corpului superior de comandă, în frunte cu generalul Alexandru Averescu, potrivit căreia lovitura principală, la intrarea României în război, trebuia să fie dată peste Dunăre, și nu la nord și la vest de Carpați. Concepția bătăliei, așa cum recunosc cei mai mulți dintre specialiști, a fost deosebit de ingenioasă. Pe aceste considerente se poate spune că, în campania cenușie din toamna anului 1916, „Manevra de la Flămânda” a fost o scânteie de geniu, care a generat mari speranțe și prin care s-a încercat refacerea moralului și preluarea inițiativei strategice, după umilitoarea înfrângere de la Turtucaia, de la începutul războiului.

Având în vedere cele prezentate, consider că obiectivele propuse au fost atinse. Astfel, având în vedere contribuția marinarilor români la aceste două acțiuni militare, putem remarca faptul că navele fluviale românești au realizat manevre îndrăznețe, îndeplinind diferite misiuni tactice. Am remarcat executarea unor manevre tactice de lansări torpile, situații inedite la fluviu. Au fost evidențiate contribuții ale artileriei navale care au executat trageri împotriva bateriilor de calibru mare, instalate pe malul fluviului. De asemenea, s-au executat minări de apărare și de manevră, s-au debarcat trupe la malul fluviului, acțiuni care au consolidat pozițiile de apărare. Prin aceste contribuții, Marina Română a acordat un real sprijin forțelor terestre, contribuind la efortul întrunit de apărare a pozițiilor de la mal. De asemenea, consider că Marina Militară, prin *Escadra de Dunăre*, structură operativă din cadrul *Flotei de Operațiuni*, a reprezentat un pivot de manevră foarte important al forțelor terestre, consolidând aspectul de forță întrunită a trupelor din capul de pod, subliniind importanța cooperării forțelor. Consider că elementul de artă operativă care ar fi rezolvat favorabil acțiunile Marinei Române, este *design-ul operației*, element de planificare particular al nivelului operativ. De asemenea, consider că un grafic de sincronizare a acțiunilor, element de *design* particular nivelului tactic, ar fi fost o soluție care se afla la îndemâna planificatorilor români, însă neutilizată.

Astăzi, elemente de *design al operației*, de *targeting* și de *evaluare* reprezintă particularități de planificare a operațiilor întrunite, însă nu trebuie neglijate primele etape ale planificării acțiunilor militare întrunite, dintre care pregătirea informațională a mediului de acțiune fiind esențială. De asemenea, nu trebuie neglijate elemente de sprijin, sprijin prin foc, sprijin logistic și sprijin aerian al forțelor din zona de operații.

În concluzie, în măsura în care analiza realizată a fost concludentă și scopul articolului a fost atins, consider că cel mai important element de planificare, pe care marinarii români trebuie să îl considere factor de succes într-o acțiune militară întrunită la fluviu sau la litoral, este sprijinul cu foc al flancului aflat pe fluviu sau la litoral al forțelor terestre, aspect care necesită o coordonare a acțiunilor și o cooperare a forțelor.

NOTE:

1 Constantin Kiritzesco, *La Roumanie dans la guerre mondiale (1916-1919)*, vol. I, Editura Payot, Paris, 1934, *La période de la neutralité et la préparation à la guerre*, pp. 45-71.

2 *Ibidem*.

3*** *Istoria militară a poporului român*, vol. V, „Evoluția organismului militar românesc de la cucerirea independenței de stat până la înfăptuirea Marii Uniri din 1918. România în anii Primului Război Mondial”, Editura Militară, București, 1988.

4 General Maurice Paul Emanuel Sarrail (1856-1929), comandant al frontului aliat din Grecia, n.a.

5 <https://www.historia.ro>, articol redacție *apud* I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. II, Munchen, 1981, accesat la 24.10.2018; *RIM, Revista de istorie militară*, nr. 5-6, 2006, pp. 18-26.

6 Constantin Kiriteșcu, *Istoria războiului pentru întregirea României (1916-1919)*, vol. I, „Planul operațiilor române”, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 216.

7*** *Istoria militară a poporului român*, vol. V, *Evoluția organismului militar românesc de la cucerirea independenței de stat până la înfăptuirea Marii Uniri din 1918. România în anii Primului Război Mondial*, Editura Militară, București, 1988, pp. 416-418.

8 Desfășurat în perioada 16 iunie 1913-18 iulie 1913, între Bulgaria și Serbia, dar care a inclus și intervenții ale Imperiului Otoman, România, Grecia, Muntenegru, în urma căruia, odată cu înfrângerea Bulgariei, are loc Pacea de la București, n.a.

9 *Revista Tacticală și Strategia*, Revistă de istorie militară românească și internațională, Editura MARIST, Baia Mare, 2018, p. 28.

10 Feldmareșalul August von Mackensen (1849-1945), comandantul armatelor germane din Bulgaria, n.a.

11 *** *Istoria militară a poporului român*, vol. V, *Evoluția organismului militar românesc de la cucerirea independenței de stat până la înfăptuirea Marii Uniri din 1918. România în anii Primului Război Mondial*, Editura Militară, București, 1988, p. 430.

12 *Ibidem*, p. 434.

13 *Ibidem*.

14 *Ibidem*.

15 Erich von Falkenhayn (1861-1922), general al armatei germane în Primul Război Mondial, a comandat cu succes ofensiva împotriva Armatei a 9-a germană în Bătălia de la Sibiu și Bătălia pentru București. În 6 decembrie 1916 a intrat victorios în București, n.a.

BIBLIOGRAFIE

*** *Doctrina Armatei României*, București, 2012.

*** *FN-I, Doctrina Forțelor Navale*, București, 2018.

*** *F.T./I. – I, Manualul pentru luptă al brigăzii mecanizate (infanterie, infanterie ușoară)*, București, 2004.

*** *Istoria militară a poporului român*, vol. V, „Evoluția organismului militar românesc de la cucerirea independenței de stat până la înfăptuirea Marii Uniri din 1918. România în anii Primului Război Mondial”, Editura Militară, București, 1988.

Duca G. Ion, *Amintiri politice*, volumul II, colecția Jon Dumitru-Verlag, *Memorii și Mărturii*, München, 1981.

Kiritzesco Constantin, *La Roumanie dans la guerre mondiale (1916-1919)*, vol. I, Editura Payot, Paris, 1934.

Kiriteșcu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României (1916-1919)*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

RIM, Revista de istorie militară, nr. 5-6, 2006.

Revista Tacticală și Strategia, Revistă de istorie militară românească și internațională, Editura MARIST, Baia Mare, 2018.

<https://ruse-bg.eu>

<https://www.historia.ro>